

van het goddelijk gezag des bijbels niet levendig is, ja, al waren er, die dit gezag volmondig loochenen. B.

Wij herhalen ten slotte onze overtuiging, dat het niet doenlijk, maar ook niet wenschelijk is, het vrije taalgebruik aan regels te binden.

NEGEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

DE WOORDVOEGING, OF VOLGORDE DER WOORDEN.

Verdeeling van het onderwerp.

378. Gewoonlijk neemt men bij de behandeling dezer stof drierlei constructie of woordschikking aan, te weten: de stellige of herhalende, de aanvoegende, ook wel afhankelijke genoemd, en de vragende; terwijl men in vereeniging hiermede nog eene tweede onderscheiding maakt, namelijk, die van regtstreeksche en omgezette woordschikking. Wij gelooven dat men hier noodeloos omslag gemaakt heeft, en dat men met de laatstgenoemde onderscheiding alleen had kunnen volstaan. Immers wijken de aanvoegende en vragende woordschikkingen, slechts in enkele bijzonderheden, van de stellige af, terwijl al het overige zijne gewone plaats behoudt. Wij zullen dienvolgens al wat wij over woordschikking te zeggen hebben, onder twee hoofden brengen: *Regtstreeksche woordschikking* en *omzetting*, terwijl wij bij de beschouwing van het laatste, eene onderverdeeling maken zullen van *noodzakelijke* en *toevallige omzetting*.

Regtstreeksche woordschikking.

379. Beschouwen wij eerst de volgorde der hoofdbestanddeelen van eenen volzin:

a. Het onderw., met of zonder bepalingen, staat vóór het gezegde: *Ik ben; wij dragen; gijlieden wordt geëerd; twee menschen verarmen; goed te doen berouwt niet; gedurig steunen en klagen mishaaft; wie zelf veel liegt, gelooft niemand; de man met de bril op de neus spreekt.* Ook wanneer die bepalingen gedeeltelijk door een wkw. met een betr. voornmw. uitgedrukt zijn: *De man met het houten been, die hier dagelijks voorbij kwam, is dood.*

De verdienstelijke man, die allen met raad, en niet weinigen met geld ondersteunde, wien zelfs de booswicht zijne hulde niet ontzeggen kon, wordt na zijnen dood nog gelasterd.

b. Het voorw., met of zonder bepalingen, staat achter de eenv. TT. van het wkw: *Hij roept mij; ik bemin haar; Piet sopt Jan en Jan sopt Piet; de smid buigt het ijzer; de wind draait het vaantje. David doodde den ontzaggeijken, door de overige Israëlieten zoo gevreesden, reus. Ik zag dan eindelijk, den algemeen bewonderden, weleer door mij en mijne vrienden miskenden kunstenaar.*¹

c. Bij zamengest. TT. des wkws., staat het voorw. met of zonder bepalingen tusschen het hulp- en hoofdwkw.: *Ik heb hem gezien; hij zal mij bezoeken; de koorts heeft den reeds te voren zwakken lyder hevig aangetast; uwe leerlingen hebben de moeilijkste vraagstukken overgeslagen, zij zullen de verwachtingen hunner ouders teleur stellen.*

Deze woordschikking strekt zich vervolgens uit tot alle woorden, die met het wkw. te zamen één denkb. uitdrukken:

*Brave kinderen maken door hun pligtmatig getrag, hunne ouders gelukkig; woeste volken slaan hunne krijgsgevangenen dood; een braaf man heeft goed en bloed voor zijn vaderland veil; mijn huis staat sedert twee en een half jaar te koop; de uitkomst stelt vaak onze billijkste verwachtingen teleur; lediggangers loopen bij de geringste aanleiding te hoop; dit geluk valt niet allen menschen te beurt; hij maakt op uwe beloften geen staat; ik zet hem dien uitval nog eens betaald.*²

Iets dergelijks vindt plaats bij de eenv. TT. van zamengest. wkww., wanneer, namelijk, het scheidbare voorzl. geheel aan het einde komt: *De leerling zegt zijne les op; ik zie de noodlottige gevolgen van mijne dwaling in; de eigenaar van het bosch zeide mij de helft der opbrengst toe en stond mij zijn jagtverblijf af; de vrees voor de gevolgen zijner misstappen blijft hem onder alle omstandigheden bij; de geldzucht van den gierigaard straalt bij al zijne bedrijven, in al zijn doen en laten, door.*

¹ Als uitz. op dezen regel is het aan te merken, dat de onbep. W. het voorw. der handeling voorop heeft: *Wij wenschen ons geluk te bevorderen. Ik beloof u den brief te zullen toezenden. Hij poogde mij te overtuigen, maar kon mij niet bewegen hem te gelooven. Onzen tijd verkwoisten of verbeuzelen, is ons leven verkorten.* Zoo ook met twee achtereenvolgende onbep. WW.: *Ik wenschte dien kunstenaar te leeren kennen; hij beweerde het ontwerp alleen te kunnen uitvoeren.*

² Tot deze regelmaat behooren: *Gij kijkt mij de woorden uit den mond; de bedienden eten mij de ooren van den kop; hij trekt zich de huren uit het hoofd; wij kijken de kat uit den boom; de kastelein haalde ons het vel over de ooren enz.*

Niet zelden wil het taalgebr. dat het bijw., door inlassching van het voorw. der rede van het kw. gescheiden worde, zonder dat men daar, voor zoo ver ons bekend is, eenige reden van geven kan: *Ik hemin mijnen zoon teder; gij behandelt uwe kinderen streng; men beoordeelt eenen vriend partijdig; de grijsaard beschreef zijne ongelukken aandoentlijk.* In al de opgenoemde voorbb., waarvan men de lijst nog aanmerkelijk zou kunnen vermeerderen, kan men het voorw. niet wel anders plaatsen. Daarentegen laten sommige bijww., vooral die van tijd of plaats, zich door het voorw. der rede niet van het kw. afscheiden: *De deugd beloont altijd haren beoefenaar; een booswicht vindt nergens rust; wij eten dagelijks visch; hij spreekt zelden de waarheid; terwijl wederom andere ons te dezen aanzien, alle vrijheid laten: Ik doe haastig mijn werk en ik doe m. w. haastig; ik kocht gisteren dat huis en ik kocht dat h. gisteren.* Wanneer het voorw. door een voornmw. uitgedrukt wordt, kan het niet wel door tusschenkomst van een bijw. van het kw. afgescheiden worden: *Wij zien hem dikwijls; wij hooren hen gaarne; hij bemint u hartelijk enz.*

Volgorde der onderdeelen van eenen volzin.

380. a. Het bijv. nmw. staat vóór het zelfst., en neemt al wat tot bepaling of omschrijving dient voorop, b. v.: *De zwakke mensch, de doorgaans, maar vooral in zijne kindsche jaren, zoo zwakke mensch; de voor ons, en voor allen, die het waar geluk zoeken, zoo onmisbare zegen Gods.* Zoo ook met het deelw.: *Wie zal nog eenige waarde hechten aan uwe zoo herhaaldelijk geschonden beloften? Wij bewonderen zijne alle geloof te bovengaande vlugheid.*¹

b. Het bijw. staat onmiddellijk achter het kw.: *Hij loopt hard; ik zit gemakkelijk; uw vader zingt voortreffelijk; en altijd vóór het bijv. nmw. dat er door bepaald wordt: Zij loopen ongelooftelijk snel; mijn vriend is gedurig ziek; de paradijsvogel is uitnemend fraai; gij zijt onverzettelijk stijfhoofdig.*

c. Van twee of meer bijww. staat dat het laatst, hetwelk in den zin het naauwst met het kw. verbonden is: *Hij komt dikwijls te laat, en gedraagt zich altijd en overal onbescheiden.* Maar dit geldt niet slechts van bijww.; het strekt zich ook tot alle bepalingen van het kw. uit, die door middel van een zelfst. nmw. met een voorz. uitgedrukt worden: *De tuinman kwam met den hoed op het hoofd binnen; de gedaagde verscheen, met een opgeruimd gelaat en eene onverschrokken houding, voor den regter; de schipbreukelingen kwamen, niet zonder levensgevaar, tegen den avond, met de reddingsboot, gelukkig aan land.* Uit dit laatste voorb. kan men onder anderen ook zien, dat men in het plaat-

sen van bijww. de bedoeling van den spreker in het oog houden moet; men zou niet wel kunnen zeggen: *Kwamen gelukkig niet z. levensgevaar enz.* Immers zou men dan te kennen geven, dat het een geluk is om aan levensgevaar bloot gesteld te zijn; en dat kan de bedoeling niet wezen.

d. Bij zamengest. TT. treden alle bepalingen van het wkw. tusschen het hulpw. en het hoofdwkw. en wel in dezelfde orde als bij de eenv. TT.: *De schipbreukelingen zijn, niet zonder levensgevaar, tegen den avond, met de reddingsboot, gelukkig aan land gekomen. Wij zullen, morgen ochtend vroeg, met een paar vrienden, te paard naar de stad rijden. Ik ben gisteren avond, tegen elf ure, gerust ingeslapen.* Doorgaans zet men tijdsbepalingen voorop, maar men kan zich in dat opzigt alle, met wel-luidendheid bestaانبare, vrijheid gerust veroorloven: *Ik zal u, met den bringer van uw briefje, voor den avond, een antwoord zenden; of: ik zal u, voor den avond, met enz.*

e. Gelijk andere bijww., zoo plaatst men ook het ontkenkende *niet* achter het wkw.: *Ik schrijf niet; met ingevoegden verbogen nmv.: Ik schrijf hem niet; ik geef haar het boek niet; en in zamengest. TT. hecht het zich aan het hoofdwkw.: Wij hebben wven vader niet ontmoet; deze trouwe vriend zal mij in den nood niet verlaten.*

Men plaatse, om de duidelijkheid, het woordje *niet* altijd zoo na mogelijk bij het woord waarop de ontkenning slaat: *Ik verheug mij niet hem gezien te hebben; ik verheug mij hem niet gezien te hebben.* In het eerste voorbeeld wordt het verheugen, in het tweede het gezien hebben, ontkend. Een dergelijk onderscheid is ook in de volgg. voorbb. op te merken: *Het is ons geoorloofd niet te spreken, en het is ons niet geoorloofd te spreken; het is niet mogelijk dat hij mij verstaat, en het is mogelijk dat hij mij niet verstaat; ik ben niet zoo gelukkig geweest van hem te ontmoeten, en ik ben zoo gel. gew. v. h. niet te ontmoeten.* Soms is de verplaatsing van *niet* onverschillig: *De kat is zoo trouw niet, of niet zoo trouw als de hond.*³

f. Wanneer een wkw. een 3. en een 4. nmv. bij zich heeft, staat de 3. gewoonlijk eerst: *Wij geven hem geld, en hij levert ons mondbehoefsten. Ik heb u raad gevraagd, maar gij blijft mij antwoord schuldig.*⁴ Maar wanneer

beide nmvv. voornmww. zijn, dan staat de 4. nmv. dikwijls voorop: *Ik beveel haar u aan; ik draag hem u op; zij begeerde den hond te hebben, en ik schonk hem haar*: vooral wanneer het als 4. nmv. staat: *Geef het mij, ik zal het u weder geven*. Maar ook hier heeft men alle vrijheid, die met duidelijkheid en welluidendheid bestaanbaar is: *Weiger mij het niet*. De 4. nmv. staat ook veelal voorop, wanneer hij door een bezit. voornmw. op het onderw. der rede terugwijst: *De overledene heeft al zijn goed zijnen oudsten broeder nagelaten; wij hebben onzen bijstand u niet geweigerd*. Maar in veel gevallen is het onverschillig; immers belet niets ons te zeggen: *Wij hebben u onzen bijstand niet geweigerd; gij hebt haar uwe weldaden te hoog aangerekend*.

g. Het voorzl. staat, overeenkomstig zijnen naam, vóór den nmv. dien het beheerscht. Sommige spreekwijzen maken op deze regel uitz., b. v.: *Jaar uit jaar in; den weg langs*. Wat het tweede voorb. betreft, is het misschien juister *langs* als bijw. en *weg* als 3. nmv. te beschouwen, en het aldus te omschrijven: *Hij ging, wat den weg betreft, in de lengte*. En dat dit de regte opvatting is, daarvoor pleit dat *langs*, in eene andere bet., niet achter zijnen nmv. geplaatst wordt; immers zegt men nooit: *Zij zitten den weg langs*, maar wel *langs den weg*, dat is *nevens aan*. Zoo ook: *Gij loopt mij voorbij; zij ging de deur uit en klom het venster weder in*; waar *voorbij*, *in* en *uit* tot het wkw. behooren, en *mij*, *deur* en *venster* als 3. nmv. te beschouwen zijn. De vergelijking met andere talen schijnt dit gevoelen te staven, b. v.: *Ihr geht an mir vorüber. She went out at the door and in at the window*. Zoo verschillen *ik spreek tegen u* en *ik spreek u tegen*. Niet dat *u* in het tweede geval als 3. nmv. te beschouwen is, maar het wordt door het wkw. *tegenspreken*, niet door het voorzl. geregeerd.

h. De onbep. W. van een wkw. neemt doorgaans al hare bepalingen voorop: *Willem schijnt zijnen oom nog meer dan zijnen vader te beminnen; gij benadeelt u grootelijks door uwen tijd te verbeuzelen; Jan heeft zich vermoeid, door den berg al te snel te beklimmen*. Dit geldt ook wanneer de onbep. W. in plaats van het tegenw. deelw. treedt, gelijk in de volgg. voorbb.: *Mijn oom heeft menschen bij zich inwonen; ik had juist eenig geld renteloos liggen; wij hebben in elke kamer twee kaarsen*

branden. Maar wanneer de bepalingen wat lang zijn, dan worden zij achter de onbep. W. geplaatst: *Wij wenschen met u te spreken, over hetgeen dezen morgen, gedurende uwe afwezigheid, gebeurd is.* Hier zou met u te spreken, achteraan geplaatst, wat te ver van het regerende w. wenschen verwijderd zijn. Het te veel of te weinig is ook hier zoo juist niet af te meten. De volgg. voorbb., die voor ons gehoor niets moeilijks hebben, kunnen bewijzen dat de onbep. W. al heel wat bepalingen voorop nemen kan: *Ik zie thans uwen voorheen zoo zwakken broeder, alle morgen vroeg, met een fikschen pas, voorbij mijne deur stappen; de vliegende visch ontvlugt zijnen vijand, door zijn eigen element, het water, voor korte oogenblikken, met de lucht te verwisselen.*

¹ Uitzz. op dezen regel maken zoodanig en zulk, waarvan het eerste meestal, en het laatste altijd het niet bep. lidw. tusschen zich en het zelfst. nmw. in nemen: *zoodanig eene onderneming, door zulk eenen man.* Ook zegt men geheel het land en het geheele land. Hetzelfde vindt dikwijls plaats wanneer het bijv. nmw. door zoo voorafgegaan wordt: *Zoo groot eene onderneming, zoo zwaar eene ramp, zoo hagchelijk een oorlog* enz. Opmerkelijk is de plaatsing van het bijv. nmw. wanneer het eene eigenschap uitdrukt die als gevolg van de handeling des wkws. voorgesteld wordt: *Men schrijft zijne vingers krom; schilder dat huis groen; ik sla het blik plat; het kind schreeuwt zijn keel heesch; gij praat mij den kop gek; hij kijkt zijn oogen blind; die jongens razen mij de ooren doof; ik lach mij slap; zit mij dood* enz.

² Dat deze regel aan uitzz. onderhevig is, kan men § 379, 2, aangetoond zien.

³ In het voorbijgaan willen wij hier tweederlei gebruik van niet aanstippen: Voor eerst, in uitroepingen, waar het zijne ontkennende kracht verliest: *hoe heilzaam moet dit op eene geheele universiteit niet werken!* v. Hde. *Hoe heertijke zelfsvoldoening had mijn vriend dan van zijn schrijven niet!* Id.; Ten tweede, achter wkww. die een verhinderen of voorkomen te kennen geven, en hier is het gebruik verdeeld. Bij Borger lazen wij: *Zij belet dat wij niet ons evenwigt tegen de kracht der zonde verliezen; en bij Stijl: Men kon geenszins beletten, dat de schijn dikwijls voor het wezen werd aangezien.* Wie zal tusschen zulke mannen beslissen? Maar is dat beslissen dan wel zoo hoog noodig?

⁴ Wij hebben boven reeds gezien dat een onz. kwk. met een bijv. nmw. tot één denkb. verbonden, bedrijvend worden kan. Thans krijgen wij uit het laatste voorb. aanleiding om, ten betooge daarvan, nog eenige spreekwijzen aan te halen: *Schuldig zijn of blijven; gewaar worden; kond doen, en wijs worden* zijn van dien aard. De twee laatste zijn thans verouderd; men zegt daarvoor *aankondigen* en *te weten komen*. *Gewaar worden* laat zich ook door *ontwaren* of *bespeuren* uitdrukken. Voor *schuldig zijn* zegt het Kaapsch *schulden*, b. v.: *hij schuldt mij*—of ook wel *hij moet mij veel geld*.

TWEEDE GEDEELTE VAN HOOFDSTUK XXIX.

OMGEZETTE WOORDSCHIKKING.

Noodzakelijke omzetting.

381. De noodzakelijke omzetting betreft de drie hoofdbestanddeelen van eenen volzin ; en daarbij is het volgende in acht te nemen :

A. Het onderw. verkrijgt zijne plaats achter het wkw., of in zamengest. TT., achter het hulpw. en wel in de onderstaande gevallen :

a. Bij eene vraag : *Spreekt gij ? hoor ik iets ? is dat goed ? hebt gij met den kunstenaar gesproken ? zal het einde aan het begin beantwoorden ? wien roept gij ? wat wil hij ?*

Als uitzz. op dezen regel zijn de volgende gevallen aan te merken :

1. Wanneer de vraag met een vr. voornmw. in den 1. nmv. begint : *Wat schrikt ons af ? Wie heeft de wereld geschapen ?*

2. Wanneer men de bewering of het vermoeden van eenen ander als vraag voorstelt, om des te nadrukkelijker te ontkennen : *Ik zou mijn eigen kind niet ontzien ? hem buiten noodzakelijkheid op den rand eens afgronds stellen ? geloof het nimmer.*

b. Wanneer het voornmw. bij de geb. W. uitgedrukt wordt : *Blijft gij hier, ik zal hem te gemoet gaan.*

c. Bij eenen uitroep : *Hoe kort is de vreugd, hoe lang het naberouw van hem, die zich voor zijne hartstogten laat besturen ?*

d. Bij eene opwekking of vermaning : *Staan wij bij dit onderwerp een weinig stil ; wijten wij toch nooit aan een blind toeval, hetgeen de bestelling eener wijze Voorzienigheid is.*

e. Bij eenen wensch : *Was ik maar te huis ! had ik hem nooit gekend ! kon ik hem ook nu nog vergeten !*

f. Bij uitlating van indien of wanneer : *Doet hij zijnen plicht, dan zal het wel zijn ; had de goede man mij begrepen, dan zou er tusschen ons niets bestaan, en had ik het misverstand voorzien, dan zou ik het voorgekomen zijn.*

g. Wanneer een of meer ww., nadrukshalve, voorop geplaatst worden : *Misschien begrijpt gij mij niet ; morgen*

zal ik de reis aanvaarden ; twintigmaal heb ik het beproefd ; te midden van die woelingen kwam de jonge vorst aan de regering.

h. Wanneer eene zinsnede met zekere voegww. begint. Wij bedoelen voornamelijk de volgende : *Al, ook, insgelijks, daarom, derhalve, echter, nogtans, toch, evenwel, zoo, zoodra* en andere van gelijke bet. : *Al hebt gij mij gezien ; ook twijfel ik er niet aan ; zoo zien wij het gevolg van ons verzuim enz. Zoo ook met er : Er is nog plaats ; er is geen geld ; er komen heden menschen bij mij.*

B. Het wkw. staat aan het einde der zinsnede, nemende niet alleen het voorw. der handeling, maar ook alle bepalingen, zelfs het scheidbare voorz. voorop, terwijl in zamengest. *TT.* het hulpw. achter het hoofdwk. geplaatst wordt.

Deze woordschikking komt voor :

a. Achter zekere voeg- en bijww.¹

Hiertoe behooren : *Als, indien, daar, toen, gelijk, dewijl, terwijl, dat* en voorts alle uitdrukkingen waarvan *dat* een gedeelte uitmaakt of voorheen uitmaakte, *als omdat, opdat, voor- na- van dat, hoewel, behalven, uitgenomen, ten zij, mits, aangezien, nademaal* enz.

Als ik die grootheid vatten wil ; daar wij geene belooning verdiend hebben ; toen de zon opging ; gelijk de ouden ons voorgegaan zijn ; dewijl gij mij gezien hebt ; terwijl ik met de schildwacht sprak ; ik weet dat gij mij belasterd hebt ; omdat ik den man ken ; van dat ik in dit land mijnen voet aan wal gezet heb enz.²

Zoo ook bij of (whether) : Ik weet niet of het reeds zoo laat is ; of hij mij begrepen heeft enz. Maar *of* (either, or), *en, maar* en *want* hebben de regtstreeksche woordschikking bij zich : *De gezant is reeds aangekomen ; of zal niet lang meer vertoeven. Wij hebben u verdedigd, en zullen u in geen geval verzaken ; maar gij kunt niet vergen, dat wij u in deze onderneming bijstaan, want hoogere pligten verbieden ons zulks.*³

b. Achter betr. voornmww. en die samenstellingen met *waar*, welke op het voorgaande terugvoeren, *als waarom, waarmede, waarbij, waarin, waaruit* enz. Hiertoe behooren ook *weswegens* en *weshalve* : *De vriend wien ik mijn vertrouwen geschonken heb ; het graan dat ik u aanbeveel ; de koning wiens bevel ik als onderdaan geëerbiedigd heb ; de moeder wier liefde u dagelijks meer blijken zal ;*

*het kruis waaraan de Jood zich steeds geërgerd heeft; de wapenen waarmede wij het ongeloof bestrijden moeten, en waardoor wij voorzeker de zege behalen zullen.*⁴

¹ In Weilands Spraakkunst (§ 254) kwam ons eene onnaauwkeurigheid voor. Daar worden *nogtans* en *evenwel* onder de voegww. opgegeven, die de verbindende woordschikking vereischen, terwijl de bijgebragte voorbb., overeenkomstig het eenparig taalgebr., in de zoogenaamde vragende constructie staan. Zie hier de voorbb.: *Evenwel wil hij gelijk hebben; nogtans zou het hem niet baten.* Immers zou de verbindende woordschikking deze zijn: *Evenwel hij gelijk hebben wil; nogtans het hem niet baten zou.* Maar zoo spreekt niemand.

² De verplaatsing van het hulpw. is niet volstrekt noodzakelijk. Men zeg *t* zoo goed, *dewijl ik hem niet heb gehoord, als— gehoord heb; nadat wij het noodige hadden gekocht, als—gekocht hadden.* (Verg. Bild. Spraakk., bl. 323.)

Voorts houdt het hulpw. volstrekt zijne plaats voor het hoofdwk. wanneer dit in de onb. W. in plaats van het deelw. staat, en van eene tweede onb. W. gevolgd wordt: *Omdat ik nooit had leeren lezen, of lezen geleerd had.* Het laatste klinkt in onze taal vreemd, als hebbende meer van het H. D. *Indien ik u had zien zitten, laat zich niet in zitten gezien had veranderen, zonder de taal geweld aan te doen; en dit geldt ook van die onregelm. wkww. die geen deelw. hebben, waarover men § 258 en 367 kan nazien: Hoewel ik mijn huis had kunnen verkoopen, niet kunnen verk. had; ook niet had verkoopen kunnen, hetgeen een germanisme zijn zou. Wij merken hier in het voorbijgaan aan, dat de Duitschers ook buiten de verbindende woordschikking hunne onbep. WW. anders plaatsen dan wij, b. v.: *Ich würde ihn laufen lassen, ik zou hem laten loopen; wir können sitzen bleiben, wij kunnen blijven zitten.**

³ *Want* had bij onze voorouders de verb. woordschikking, b. v.: *Want hij door dien wegh soude voorbij gaen*, Luc. xix. 4 en meer andere voorbb. in de Jagers Taalk. Handl. enz. Bild. heeft dit verschijnsel in zijne Versch. III. 65, trachten te verklaren, door *want* van *gewaand* af te leiden. Is het niet meer overeenkomstig de bet. des ws., om het als zamentrekking voor *wagent*, dat is, bewegend te beschouwen? Dit komt ons vooral dan waarschijnlijk voor, wanneer wij het bij *maar* geplaatst vinden, b. v.: *twelck ik u ghesonden soude hebben, maer, want ick u niet en wiste waer te vinden, ist bij mij be-waert gheweest.* Coornh. Het kan voor *wegende*, d. i. overwegende, in aanmerking nemende, staan: in beide gevallen moet *dat* ingevuld worden, en van daar de verbindende woordschikking.

⁴ Het is alleen bij de betrekkelijke beteekenis van *toen*, dat de verb. constructie vereischt wordt; bij de aanwijzende bet. plaatst men de vrag. woordschikking, b. v.: *Toen (when) ik dit vernam, was ik te vreden, want toen (then) zag ik in, dat zijne bedoeling zuiver was.* In het algemeen houde men in het oog, dat de woordschikking niet zoo zeer van het voegw. als van deszelfs bet. afhangt: *Zoo blijft alles bij het oude; zoo (indien) gij blijven wilt, is het goed; zoodra de adem uit den mensch is, wordt hij koud; niet zoodra was de adem er uit, of men wilde het lijk begraven.*

Vrijwillige omzetting.

382. Deze bestaat hoofdzakelijk daarin, dat men in eenen volzin de eerste plaats geeft aan hetgeen men het meest wil opgemerkt hebben, terwijl dan bij het volgende wkw. het onderw. achter komt, gelijk bij de vragende woordschikking. Deze vrijheid draagt veel tot eene aangename verscheidenheid in onze woordvoeging bij, en kan ook aan de welluidendheid van een opstel dienstbaar gemaakt worden. Uit de volgg. voorbb. kan men zien hoe schier ieder rededeel op zijn beurt vooraan

staan kan: *Goud of goed heb ik niet; vleesch kan ik u geven, maar brood niet; delven kan ik niet; te bedelen schaam ik mij; boven is het goed wonen, maar beneden kan ik het niet withouden; groene vruchten eet ik niet, en rijpe kan ik niet krijgen; voor het huis staan boomen, achter is een weiland; zonder verlof gaan wij niet buiten de poort; de poort uit mogen wij niet; drie dagen heb ik gewacht, volgaarne wil ik nog langer wachten, want mij ontbreekt geen geduld; haar ken ik niet, maar haren vader zien wij dagelijks; ijzen moet men bij het gezigt van zulk eene daad; sterven zult gij, ellendeling! in de wereld zult gij verdrukking hebben; geheel kan ik u niet voldoen; nu heb ik geen geld, en wachten wilt gij niet; groen moet hij zijne deur laten verwen, geen andere kleur; geslapen heeft de patient wel, maar gerust niet; zwijgen is de boodschap enz.*¹

Niet zelden wordt het slotwoord onmiddellijk bij het wkw. gevoegd, en dit geschiedt om de voortvarendheid of drift des sprekers aan te duiden: *Geef hier mijn geld; laat staan dat kind; haal uit uw beurs; neem af dien hoed.* Zoo luidt, bij het wenden van een schip, waar alles vlug toegaat, het bevel: *Laat los je boelijns!* en het commando bij het laden van 't geweer: *Bijt af patroon!*

¹ Indien ik alleen voor Hollanders schreef, dan had ik zeker met minder voorbb. kunnen volstaan; want zelfs ongeletterden bedienen zich van allerlei omzetting zonder er eens aan te denken; zoo vrij is onze taal in dit opzigt. Hoe men van deze vrijheid in de dichtkunst partij trekken kan, zullen wij aan het onderzoek van den lezer overlaten. Een enkel voorb. uit onze kerkgezangen is zoo goed als honderd:

Van de velden, uit de stroomen,
Uit de diepten van de zee,
Uit de wolken, van de boomen,
Deelt G'ons milden zegen meê.

DETTIGSTE HOOFDSTUK.

HET REDEVERBAND.

Wat het is.

383. Het redeverband is de onderlinge betrekking of zamenhang van voorstellen in eenen volzin, en van volzinnen in eene rede.

Gewigt daarvan.

384. Dat van een juist redeverband de orde, en van